

Aysan, M.F. ve Özdoğru, A. A. (2015). Avrupa'da erken çocukluk bakımı ve eğitiminin mukayeseli analizi, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 30. Sayı, 2015/1, 167-194.

Avrupa'da Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitiminin Mukayeseli Analizi*

Mehmet Fatih Aysan** ve Asil Ali Özdoğru***

Özet: Bu çalışmada erken çocukluk bakımı ve eğitimi, refah rejimi kavramsal çerçevesinde Avrupa Birliği (AB) verileri kullanılarak tartışılmaktadır. Bu çalışmaya göre, AB üyesi ülkeler birbiriyle benzer sosyal ve ekonomik yükümlülükleri yerine getirmek zorunda olsalar da, erken çocukluk bakımı ve eğitimi genellikle refah rejimlerinin kendi özelliklerine göre şekillenmektedir. İskandinav refah rejiminde daha gelişmiş ve yaygın bir formel erken çocukluk eğitim sistemi varken, Kıta Avrupası ve Güney Avrupa refah rejimlerinde özellikle 0-3 yaş grubunda yaygın bir formel bakım ve eğitim hizmetinden söz etmek mümkün değildir. Ayrıca bireylerin iş-aile dengesini yakalayabilmeleri açısından önemli bir sosyal politika aracı olan formel çocuk bakım ve eğitim hizmetleri, çocuk ve aile üzerindeki olumlu etkileri açısından da incelenmiştir. Buna göre bu bakım ve eğitim hizmetlerinin çocukların gelişimi, istihdam, doğurganlık ve sosyal eşitlik üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Erken çocukluk bakımı ve eğitimi ile ilgili politika önerilerinde ise devlet destekli mahalle kreşlerinin artırılması ve bakımda enformalitenin önüne geçilip bakıcılara temel eğitimlerin verilmesi öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi, Aile, Sosyal Politika, Refah Rejimi, Avrupa

Comparative Analysis of Early Childhood Care and Education in Europe

Abstract: In this study, early childhood care and education is discussed within the welfare regime conceptual framework by using data from the European Union. According to the current study, although all ten of the selected countries are members of the European Union and are obliged to fulfill similar social and economic requirements, early childhood care and education is generally shaped by the characteristics of their respective welfare regimes. While the formal early childhood education system is more developed and available in the Scandinavian welfare regimes, it is not possible to speak of a common formal care and educational services especially for the 0-3 age group in the Continental European and South European welfare regimes. It is claimed that even though the countries try to pursue the social and economic objectives of the European Union, they remain dependent on their own welfare regimes in early childhood care and education. Additionally, formal care and educational services, which are important social policy tools for individuals to achieve work-life balance, are discussed for their impacts on children and families. In this regard, childcare and education services have significant positive effects on children's development, increase in labor force participation, fertility, and social equity. When policy recommendations for early childhood care and education services are considered, two important issues emerge: the number of state funded local childcare centers should be increased and informality in childcare should be eliminated.

Keywords: Early Childhood Care and Education, Family, Social Policy, Welfare Regime, Europe

* Bu çalışma Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı kapsamında Marie Curie Kariyer Gelişim Desteği çerçevesinde desteklenmiştir. Yazarlar, katkı ve yorumlarından ötürü dergi editörlerine, hakemlere ve Hande Atasoy'a teşekkürü bir borç bilirlir.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, mfaysan@sehir.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi, asil.ozdogru@uskudar.edu.tr

Giriş

Eğitim sosyolojisi, eğitim sistemindeki sosyal süreçleri ve sosyal örüntüleri bilimsel olarak inceleyen sosyoloji disiplininin bir alt koludur. Eğitim sosyolojisinin ele aldığı konular makro ve mikro olarak iki seviyede incelenebilir. Makro seviyede politika, ekonomi, kültür gibi faktörlerin eğitim hizmetleri ve eğitim kurumları üzerindeki etkileri incelenirken, eğitim seviyesindeki ve (ya) sistemindeki farklılaşmaların birey üzerindeki sosyal, ekonomik, kültürel vb. sonuçları mikro seviyede analiz edilir. Eğitim sosyolojisinin tarihi modern sosyolojinin doğuşuna kadar götürülebilir. Örneğin, sosyolojinin kurucularından kabul edilen Emile Durkheim (1961) *Moral education: A study in the theory and application of the sociology of education* adlı eserinde ahlâki eğitimin organik dayanışmanın temeli olduğunu iddia eder.

Çağdaş eğitim sosyolojisinin nüveleri ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında daha çok Durkheim'in takipçileri tarafından verilmiştir. Beşeri sermaye, sosyal hareketlilik, eşitsizlik, katmanlaşma gibi konular eğitim sosyolojisiyle alakalı olarak daha çok işlevselci bir bakış açısıyla akademik tartışmaların gündemine oturmuştur (Lawrence, 2008). Diğer taraftan Althusser ve Gramsci gibi neo-Markist düşünürler ise eğitimin kapitalist sistemin inşasındaki rolü ve baskın sınıfın çıkarlarının korunması üzerindeki önemi üzerine odaklanmışlardır. Son dönemde yapılan çalışmalar ise ampirik çalışmalara dayanan istatistiksel yöntemlerin kullanıldığı daha çok niceliksel çalışmalardır. Ancak teorik bir zemine oturan ampirik çalışma bulabilmek oldukça zordur (Hallinan der., 2011; s. 1).

Eğitim sosyolojisi çalışmalarında da işlenen eğitimde fırsat eşitliği, sosyal hareketlilik ve toplumsal değişme gibi konular açısından erken çocukluk bakımı ve eğitimi oldukça zengin bir çalışma sahası sunmaktadır (Ergün, 1997; Tezcan, 2012). Ancak buna rağmen eğitim üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar daha çok okul çağındaki çocuklar veya ileri yaş grupları üzerine yapılan araştırmalar olagelmıştır. Mameh doğumdan okula başlama yaşına kadar süren erken çocukluk dönemindeki bakım ve eğitim süreçlerinin hem kısa hem de uzun vadede bireysel ve toplumsal gelişim üzerindeki etkileri son zamanlarda daha çok gündeme gelmektedir. Özellikle doğurganlığın artırılması tartışmaları bağlamında kaliteli kreş destekleri, doğum izinleri ve erken emekli olma seçenekleri ile birlikte önde gelen önerilerden biridir (Eryurt vd., 2013; s. 15). Bu çerçevede seçilmiş Avrupa Birliği (AB) ülkelerindeki erken çocuk bakımı ve eğitimlerinin incelenmesi eğitim sosyolojisine ek olarak sosyal politika ve nüfus çalışmalarına da katkı sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca uzun yıllardır Avrupa ülkelerinde uygulanan erken çocukluk eğitimi ve bakımı hizmetlerinin zayıf ve güçlü yönleri irdelenerek Türkiye için dersler çıkarılması, politika yapıcılar ve uygulayıcıları açısından önemli bir kazanım

olacaktır. Böylelikle bu çalışmanın, akademik bilgi birikimine katkıda bulunurken, pratikte de eğitim ve sosyal hizmet politikalarına ampirik destek sağlaması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada refah rejimi kavramsal çerçevesinde AB ülkelerinin okul öncesi çocuk bakım ve eğitim sistemleri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Bu mukayeseli yaklaşım ve refah rejimi kavramsal çerçevesi, eğitim sosyolojisi çalışmalarına özgün bir bakış açısı getirmeyi hedeflemektedir. Makalenin temel iddiası, her ne kadar ulus üstü bir yapı olarak Avrupa Birliği, üye ülkelere sosyal politika ve eğitimde temel kriterler koysa da, ülkelerin genellikle sahip oldukları kurumsal yapılarına, yani refah rejimlerine göre okul öncesi çocuk bakım ve eğitim programları uyguladığıdır.

Bu çerçevede makale üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Avrupa'daki refah rejimlerinin temel özellikleri kısaca belirtilip bu refah rejimlerinin okul öncesi çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinde değişen özellikleri incelenektir. Bu bölümde çocuk bakımıyla ilgili değişik kavramlar ve ülkeden ülkeye değişen politikalar örnekler ışığında tartışılacaktır. İkinci bölümde ise çocuk bakımı ve eğitiminin çocuk, aile ve toplum açısından önemi ve sonuçlarına değinilecektir. Son bölümde ise farklı politika önerileri ışığında bu refah rejimleri tartışılacaktır.

Çocuk Bakımı ve Refah Rejimi

Refah rejimleri

Avrupa'daki çocuk hizmetlerini karşılaştırmak ve bu hizmetlerin sonuçlarını daha iyi analiz edebilmek için öncelikle sosyal hakların gelişimini ve refah devletinin kurumsallaşmasını incelememiz gerekir. Refah devleti kavramı daha çok sanayileşmesini tamamlamış, sosyal hakların kurumsallaştığı "gelişmiş" ülkeleri açıklamak için kullanılır (Özdemir, 2004, s. 29-30). Refah devletinin kökenleri genellikle ulus devletin inşaa süreciyle açıklansa da, Pierson'a (2007) göre refah devletinin ortaya çıkması için ulus devlete ek olarak kapitalist ekonomik yapının da ülkede sağlam bir şekilde yerleşmiş olması gerekir (s. 106). Marshall'a (1950) göre refah devleti, sırasıyla 18. yüzyılda insan hakları, 19. yüzyılda siyasi haklar ve son olarak 20. yüzyılın başında sosyal hakların kurumsallaşmasıyla sanayileşmiş toplumlarda ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde sosyal hakların da genişlemesiyle birlikte bireysel olarak kabul edilen işsizlik, engellilik ve yaşlılık gibi sorunlar, "sosyal risk" olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Esping-Andersen, 1999). Briggs (1961) ise refah devletini tanımlarken devletin üç temel rolüne vurgu yapar; i) iş ve mülkten bağımsız, birey ve aileler için asgari bir gelirin temini, ii) birey ve ailelerin ani gelir kayıplarına karşı korunup güvensizliklerin azaltılması, iii)

sınıf ve statü gözetmeksizin tüm vatandaşların en kaliteli sosyal hizmetlerden faydalanabilmesi.

Sosyal politika ve sosyal hizmet kurumlarının genişlemesinin İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde devlet, iş verenler ve çalışanlar arasındaki toplumsal uzlaşmaya dayandığı söylenebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) başlayıp dünyaya yayılan Büyük Buhran ve hemen sonrasında Avrupa'yı yıkıma götüren İkinci Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği sorunlarla baş etmeye çalışan Avrupa toplumlarında iktisadi ve toplumsal meselelerin çözümünde devlet etkin bir rol oynamıştır. Devlet, aile ve piyasa gibi diğer refah aktörlerinin üstesinden gelmeleri mümkün olmayan büyük tahribatları sosyal politikalarla düzeltmeye çalışmıştır. Keynes'in, başta işsizlik olmak üzere ekonomik sorunları çözmek ve piyasayı düzenlemek için devletin aktif rol alması gerektiğini öngören savı ABD dahil olmak üzere birçok ülkede savaş sonrası dönemde uygulamaya konulmuştur (Maurice ve Spicker, 1998. s. 22). "Refah devletinin altın çağı" olarak da nitelendirilen İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllar, devletin ekonomiye doğrudan müdahale ettiği, tam istihdamın yakalanmaya çalışıldığı, ulusal ekonomilerin korumacı ve kalkınmacı politikalarla hızla büyüdüğü, yerli sermayenin güç kazandığı ve son olarak burjuva ve işçi sınıfları arasında bir çeşit toplumsal uzlaşının sağlandığı bir dönem olarak tarihe geçer. ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde "Fordist" dönem olarak da adlandırılan bu dönemde, devletler her ne kadar daha önce hiç olmadığı kadar aktif bir biçimde refah dağıtımına katılsa da, tarihsel süreç içinde sosyal politikaların kurumsallaşması ve devletlerin refah dağıtımında değişen rolleri incelendiğinde farklı refah rejimlerinin ortaya çıkmış olduğu görülür.

Sanayileşmiş ülkelerin sosyal politikalarını ve dolayısıyla refah rejimlerini tasnif etme çabası Titmuss (1974) ile başlar. Esping-Andersen, 1990 yılında yayımladığı *The Three Worlds of Welfare Capitalism* adlı eser ile refah devleti tasniflerini ve sosyal politika çalışmalarını derinden etkiler. Esping-Andersen (1990; 1999) sanayileşmiş ülkeleri sosyal risklerin yönetiminde devlet, piyasa ve ailenin rollerine göre Liberal, Korporatist (Muhafazakar veya Kıta Avrupası) ve İskandinav (Sosyal Demokratik) olmak üzere üçe ayırır. Esping-Andersen'e göre başta ABD olmak üzere İngiltere ve Kanada gibi Anglo-Sakson ülkelerin oluşturduğu Liberal Refah Rejimi'nde sosyal risklerin yönetiminde ve refahın dağıtımında piyasa etkin rol alırken devlet görece daha zayıf bir rol oynar. Bu grupta devlet, en zorda kalmış gruplara ihtiyaçları halinde geçici olarak sosyal destek sağlar. Bu çerçevede sosyal politikalarda devletin destekleri kurumsal ve evrensel olmaktan ziyade zayıf ve geçicidir (Esping-Andersen, 1990; 1999). Almanya ve Fransa gibi kıta Avrupası ülkelerinin oluşturduğu Korporatist Refah Rejimi'ndeki temel amaç ise toplumsal düzen ve hiyerarşinin korunmasıdır. Bu rejimde sosyal haklar mesleğe bağlı olarak dağıtıldığı ve

toplumsal hiyerarşi korunmaya çalışıldığı için Muhafazakar Refah Rejimi olarak da adlandırılır. Liberal Refah Rejimi ile mukayese edildiğinde bu rejimde refahın dağıtımında devlet daha etkin iken, piyasa görece daha az önemlidir (Esping-Andersen, 1990). Evrensel sosyal hakların ve eşitliliğin amaçlandığı İskandinav Refah Rejimi'nde ise İsveç, Danimarka, Norveç gibi İskandinav ülkeleri bulunmaktadır. Bu rejimde devlet, başat aktör olarak bireylerin refahında piyasa (*de-commodification*) ve aileye (*de-familization*) bağımlılığı en aza indirmeyi hedefler (Esping-Andersen, 1990; 2002). Bu grupta sosyal politikalar kurumsallaşmış olup politikalar geçici sosyal desteklerden ziyade uzun süreli ve evrenseldir (Esping-Andersen, 1990; s. 28).

Her ne kadar, Esping-Andersen (1990; 1999) mukayeseli çalışmalarıyla refah rejimi tartışmalarına önemli katkılar sağlasa da, özelde Esping-Andersen, genelde refah devleti çalışmaları üç önemli açıdan eleştirilebilir: Metodolojik sorunlar, feminist eleştiriler ve üçlü tasnife yapılan eleştiriler. Bu eleştiriler içinde belki de en önemlisi Esping-Andersen'in üçlü tasnifinin ötesinde başka tasniflerin de olduğu iddiasıdır. Üçlü tasnifle ilgili temel eleştiriler iki ana başlıkta toplanabilir. Bunlardan birincisi, Esping-Andersen ve diğer refah devleti araştırmacılarının Avrupa veya Batı merkezli bakış açısına sahip oldukları eleştirisidir. Gerçekten de refah devleti ve sosyal politika çalışmaları incelendiğinde, Avrupa'nın belli ülkeleri üzerine odaklanılıp Latin Amerika, Uzak Doğu Asya, Orta Doğu ve hatta Doğu Avrupa ülkelerinin ihmal edildiği görülmektedir (mesela bakınız Esping-Andersen, 1990, 1999; Castles ve Mitchell, 1993; Myles ve Pierson, 2001). Bu Avrupa merkezli bakış açısı iki temel sebepten kaynaklanır. İlk olarak, refah devletinin sadece sanayileşmiş ülkelere özgü modern ulus devletin en gelişmiş şekli olduğu düşüncesidir. İkinci olarak ise sosyal harcamalarla ilgili mukayeseli çalışmalara imkan veren verilerin her ülke için mevcut olmamasıdır. Birçok Avrupa ülkesinin de içinde bulunduğu AB ve OECD veri setleri bu ülkeler arasında mukayeseli çalışmaları kolaylaştırırken, araştırmacıların bu örgütlere üye olmayan ülkelerle ilgili veri elde etme imkanı oldukça zordur.

Literatürün Avrupa merkezli olduğu eleştirilerine ek olarak, üçlü refah devleti tasnifinin (Liberal, Sosyal Demokratik ve Muhafazakar) ne kadar gerçeği yansıttığı eleştirisi de önemli bir konudur. Leibfried (1992), Ferrera (1996), Trifiletti (1999), Gough (2000), Aysan (2012; 2013) gibi yazarlar yaptıkları mukayeseli çalışmalarda İtalya, İspanya, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan'ı Kıta Avrupası (Muhafazakar) gruptan ayırıp Güney Avrupa (Akdeniz) refah rejimi içinde ele almaktadırlar. Bu grubu diğerlerinden ayıran temel özellik ise aile ve sivil toplum kuruluşlarının refahın dağıtımında aktif rol almalarıdır (Aysan, 2012; 2013). Refahın dağıtımında kurumların oynadıkları rollerden hareketle dört ayrı refah rejimi olduğu söylenebilir. Ancak, bu çalışmada Avrupa Bir-

liği ülkelerine odaklanıldığından İskandinav, Kıta Avrupası ve Güney Avrupa refah rejimleri erken çocukluk bakımı ve eğitimi açısından karşılaştırılacaktır.

Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitiminin Çeşitleri

Erken çocukluk bakımı ve eğitimi doğumdan itibaren çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerini destekleyici bakım ve eğitim süreçlerini kapsar. Zorunlu okul çağından önce, çocuğun ebeveynleri dışında çocuğa bakım veren çeşitli kişi ve kurumlar bulunur. Çocuğun hayatının ilk yıllarında daha çok temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olan bakım hizmetlerini, sonraki yıllarda daha zengin formel ya da enformel eğitim faaliyetleri izler. Toplumların kültürel özellikleri ve sosyal politikaları bu hizmetlerin ne kadar formel veya enformel araçlarla sağlandığını belirler.

Erken çocukluk dönemindeki bakım ve eğitim, doğumdan itibaren zorunlu ilköğretime başlama yaşına kadar devam eder. Çoğu ülkede 0-36 ay arasındaki çocuklar için kreş ve bakım evlerinin yanı sıra enformel olarak aile üyesi, akraba, komşu ve çocuk bakıcısı tarafından sağlanan bakım ve eğitim hizmetleri de yer alır. 37-60 ay arası çocuklar için ise anaokulu öncesi formel kurumlar ile enformel bakım ve eğitim hizmetleri bulunur (Bütün, 2010). Bazı ülkelerde zorunlu olan ve bir ya da iki yıl sürebilen anaokulu, bakımdan daha fazla eğitsel faaliyet ve okula hazırlık çalışmalarının yapıldığı okul öncesi eğitim kurumlarıdır.

Okul öncesi bakım ve eğitim modelleri merkez-temelli bakım ve evde bakım hizmetlerini içerir. Merkez-temelli bakım, ev-temelli bakımı da içeren kayıt ve denetime tabi tüm hizmetleri kapsarken, evde bakımda aile, akraba, komşu veya dadı tarafından sağlanan çoğu zaman ücretsiz aile bakımı veya enformel hizmetler söz konusudur. Merkez-temelli bakım genelde kreş ve gündüz bakımevi benzeri kurumlarda verilmektedir. Anaokulları ise ilköğretim okulları içinde yer alabilecekleri gibi kendi başına müstakil olarak da hizmet verilmektedirler (European Commission, 2009, 2014).

Çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinde farklı ülkelerde gelişmişlik seviyelerine ve toplumsal değerlere bağlı olarak farklı uygulamalar görülmektedir. Örneğin, İngiltere ve Danimarka'da toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmaya ve özel sektörü teşvik etmeye yönelik politikalar söz konusudur (Bütün, 2010). Avrupa Komisyonu verilerine göre hem Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında hem de komşu ülkelerde erken çocukluk bakımı ve eğitiminde yasal düzenlemeler ve ücretler bakımından büyük farklılıklar söz konusudur (European Commission, 2014). Aralarında Danimarka ve İsveç'in yer aldığı sekiz Avrupa ülkesinde (diğer ülkeler sırasıyla: Almanya, Estonya, Malta, Slovenya, Finlandiya ve Norveç) erken çocukluk bakımı ve eğitimi ülkedeki tüm çocuklar için garanti altına alınmıştır. Türkiye'nin de dâhil olduğu yedi ülkede (diğer

ülkeler sırasıyla: Hırvatistan, İtalya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve İzlanda) ise erken çocukluk bakımı ve eğitimine yönelik yasal zorunluluk ya da zorunlu anaokulu uygulaması bulunmamaktadır. Erken çocukluk eğitimi ve bakımı ücretleri ülkeler arasında farklılık gösterirken Avrupa Birliği ülkelerinin yarısı bu hizmetleri 3 yaşından itibaren ücretsiz olarak sunmaktadır. İskandinav ülkelerde 3 yaş altı bakım ve eğitim hizmetleri diğer AB ülkelerine göre hem yaygın ve erişilebilirdir hem de gider olarak en alt düzeydedir. Genel olarak Avrupa ülkelerinde yerel yönetimler, bakım masraflarını daha küçük yaştakiler için üstlenirken üst yaş gruplarında ise masrafları merkezi yönetimlerle birlikte finanse etmektedirler.

Bu çalışma kapsamında farklı refah rejimlerini temsil etmeleri açısından 10 farklı Avrupa ülkesindeki erken çocukluk sistemi daha yakından incelenmektedir. İskandinav refah rejimini temsilen Danimarka, Hollanda ve İsveç seçilirken; Kıta Avrupası rejimi için Almanya, Avusturya ve Fransa; Güney Avrupa refah rejimi içinse İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan seçilmiştir. Avrupa Komisyon'unun (2014) verilerine göre çoğu Avrupa ülkesinde kamu tarafından düzenlenen ve(ya) desteklenen ev-temelli bakım hizmetleri varken aralarında Türkiye'nin de bulunduğu İspanya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Letonya ve Litvanya gibi az sayıdaki ülkede bu hizmet ya bulunmamakta ya da yok denecek kadar azdır. Almanya ve Avusturya'nın erken çocukluk eğitim ve bakım sistemi merkezîyetçi değildir; farklı yaş grupları için hem bütünleşik hem de ayrı merkez-temelli bakım hizmetlerinin yanı sıra kamu tarafından düzenlenen ve desteklenen ev-temelli bakım hizmetleri bulunmaktadır. Fransa'da 0-3 yaş grubu merkez ve ev-temelli bakım hizmetleri alırken, 3 yaş sonrası tüm çocuklar eğitim bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam ederler. Fransa ile birlikte 4 yaş grubu için evrensel kayıt sağlayabilen tek ülke olan Hollanda'da 0-4 yaş için kreşler, 4-12 için ise okul dışı ve okul sonrası bakım hizmetleri bulunur (Eurypedia, 2015; OECD, 2014a). Danimarka'da 26 haftalıktan okula başlama yaşı olan 6'ya kadar hem bütünleşik hem de ayrı merkez-temelli bakım, hem de çoğu devlet destekli ve kamu düzenlemeli ev-temelli bakım hizmetleri mevcuttur. İsveç'te 1'den 6 yaşa kadar bütünleşik merkezler ve kayıtlı çocuk bakıcılarının sağladığı pedagojik bakım söz konusudur. İspanya'da da hem bütünleşik hem de ayrı merkez-temelli bakım varken 3-6 yaş grubu eğitimi için ulusal müfredat ve düzenlemeler söz konusudur. Yunanistan'da 6 aydan 5 yaşına kadar hizmet veren çocuk bakım merkezleri ile 4 yaşından itibaren gidilen ve 5 ile 6 yaşlar için zorunlu olan okul öncesi kurumlar vardır. İtalya ve Portekiz'de de 0-3 ve 3-6 yaşları için ayrı olan bakım merkezleri bulunur. Tablo 1'de farklı refah rejimlerinde erken çocukluk eğitimi ve bakım oranları verilmiştir. 0-3 yaş arası formel çocuk bakımı haftalık 1-29 ve 30 saat ve üzeri olmak üze-

re iki başlıkta incelenebilir. İskandinav rejimde diğer rejimlere göre formel çocuk bakım oldukça yüksektir. Mesela, Danimarka'da 0-3 yaş grubundaki her 100 çocuktan 67'si kreş vb. formel bir eğitim kurumunda bakılmaktadır. Bu bakım oranında Kıta Avrupası ve Güney Avrupa ülkelerinde ciddi bir düşüş görülmektedir ki, Avusturya'da sadece yüzde 14, Yunanistan'da yüzde 20 İtalya'da ise yüzde 21'dir. Diğer taraftan Danimarka, İsveç ve Portekiz'de 30 saat ve üzeri formel çocuk bakımı diğer ülkelere göre oldukça yüksektir. Bu verilerin tamamı İskandinav grupta 0-3 yaş arası formel çocuk bakımının diğer ülkelere göre daha kapsayıcı ve yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Yine Tablo 1'de 4 yaştan okula başlama yaşına (okula başlama yaşı bazı ülkelerde 6 yaş, bazılarında ise 7 yaş olabilmektedir) kadar olan süre incelendiğinde refah rejimleri arasında çok büyük farklılıklar olmadığı ve bir çok ülkenin AB'nin bu yaş grubu için koymuş olduğu yüzde 90 sınırını yakalamış olduğu görülür. Hollanda, Fransa ve İspanya'da bu yaş aralığındaki çocukların tamamı okula giderken Yunanistan'da bu oran yüzde 75 ile karşılaştırılan ülkeler arasında en düşüğüdür. Türkiye'de ise bu oran son on yılda dört kat artsa da yüzde 43 ile Avrupa'nın en düşük oranıdır (European Commission, 2014).

Tablo 1: Formel Erken Çocuk Bakım ve Eğitim Oranları

	0-3 Yaş Arası Formel Çocuk Bakım Oranı (%), 2012			4 Yaş ile Zorunlu Eğitim Yaşı Arası Formel Eğitim Oranı (%), 2011
	1-29 Saat	30 Saat ve Üzeri	Toplam	Toplam
Danimarka	8	59	67	98
Hollanda	39	7	46	100
İsveç	17	35	52	95
Almanya	9	15	24	96
Avusturya	7	7	14	94
Fransa	17	23	40	100
İspanya	21	15	36	100
İtalya	10	11	21	97
Portekiz	1	34	35	95
Yunanistan	5	15	20	75

Kaynak: EUROSTAT, 2014a; EC, 2014.

Not: Portekiz 1-29 saat bakım 2011 verisidir.

Formel çocuk bakım ve eğitimi kadar formel olmayan; çocuk bakıcısı, akrabalar vb. tarafından sağlanan bakımı içeren enformel yollar da devletin sunduğu çocuk bakım hizmetlerine erişimi ve bakım imkânlarının anne-babalar tarafından ne derecede erişilebilir olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Refah devletinin görece daha az kurumsallaştığı ve başta akrabalık olmak üzere enformel ilişkilerin daha yoğun kullanıldığı refah rejimlerinde erken dönem çocuk bakım ve eğitiminde de benzer bir durum görülmektedir. Tablo 2'de de görüldüğü üzere, İskandinav ve Kıta Avrupası ülkelerinde 30 saat ve üstü enformel çocuk bakım ve eğitimi hemen hemen hiç yokken, bu oran aile merkezli refah rejimine sahip olan Güney Avrupa ülkelerinde, özellikle Portekiz (yüzde 8) ve Yunanistan'da (yüzde 12) çok daha yaygındır.

Tablo 2: 3 Yaş ile Zorunlu Eğitim Yaşı Arasında
Enformel Çocuk Eğitiminin Oranı (%), 2012

Danimarka	0
Hollanda	1
İsveç	1
Almanya	0
Avusturya	3
Fransa	3
İspanya	1
İtalya	2
Portekiz	8
Yunanistan	12

Kaynak: EUROSTAT, 2014a.

Yine aile merkezli Güney Avrupa ülkelerinde büyükannelerin erken çocuk bakımındaki rolü göz ardı edilemez. Örneğin 2006 yılında 0-2 yaş grubu çocukların büyükanneler tarafından bakımı en yüksek Portekiz’de yüzde 36, Yunanistan’da yüzde 28, İtalya ve İspanya’da yüzde 22 ile Güney Avrupa ülkelerinde gerçekleşmiştir. Bu oran Fransa’da yüzde 18, Hollanda’da yüzde 10, Almanya, Danimarka ve İsveç’te ise ihmal edilebilecek kadar önemsizdir (EUROSTAT, 2009; s. 70) .

Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimin Çocuk ve Aile Üzerindeki Etkileri

Erken çocukluk dönemi bakım ve eğitiminin çocuk, aile ve daha genelde toplum üzerinde bir takım sonuçları vardır. Orta seviyede bir eğitimin bile her iki düzeyde olumlu sonuçlar getirdiği yapılan çalışmalarda görülmüştür. Alınan eğitimin süresi ve kalitesine bağlı olarak da bu etkiler artmaktadır. Aşağıda erken çocukluk dönemi bakım ve eğitiminin çocuk ve aile üzerindeki sonuçları üzerine durulacaktır.

Çocuk

Kaliteli erken bakım ve eğitim deneyimlerinin çocukların fiziksel, bilişsel ve sosyoduygusal gelişimlerine olumlu katkı sağladığı bilinmektedir. Özellikle dezavantajlı ailelerden gelen çocukların fiziksel ve nörolojik gelişimi için kaliteli bakım ve eğitim hizmetleri sadece gelişimi uyarımadan çok, uzun vadede koruyucu etki sağlamaktadır (Shonkoff, 2011). Çocuğa yeterli uyarıcı sağla-

yan anaokulu ve kreşlere devam eden çocukların bilişsel ve dil gelişimlerinin daha hızlı olduğu görülmüştür (Campbell vd., 2002). Yapıcı akran ilişkileri, uygun grup büyüklüğü ve çocuk başına düşen yeterli alan miktarı olan okul öncesi eğitim kurumlarının eğitim gören çocuklarda sosyal yeterliliği istatistik olarak anlamlı şekilde etkilediği bulunmuştur (Micozkadıoğlu ve Berument, 2003).

OECD tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen uluslararası eğitim araştırmasında (PISA) da görüldüğü gibi okul öncesi eğitimi almış olmak, Türkiye ve diğer ülkelerdeki 15 yaşındaki lise öğrencilerinin matematik başarısında istatistiksel olarak anlamlı bir artışa yol açmaktadır (OECD, 2013). 28 Avrupa ülkesinde ortalama 35 puan olan bu artış (Türkiye'de 30 puan) yaklaşık olarak bir yıllık formel eğitim almış olmakla eşit etkiye sahiptir (European Commission, 2014). PISA (2012) verilerinde, Hollanda bu çalışmadaki diğer ülkeleri matematik, okuma becerileri ve fen alanlarında geride bırakırken, Yunanistan ise en düşük sonuçları elde etmiştir (OECD, 2014b).

Özellikle düşük sosyoekonomik seviyeye sahip ailelerden gelen çocuklar bu eğitimden büyük oranda faydalanmaktadır. Erken çocukluk bakımı ve eğitiminden daha uzun süre yararlanan çocukların daha üst düzeyde okula hazırlıklı oldukları ve akademik olarak daha başarılı oldukları görülmüştür (European Commission, 2014). Sosyoekonomik düzey araştırmaya katılan çoğu ülkede öğrencilerin başarısını etkilemektedir. Bir yıldan fazla erken çocukluk bakımı ve eğitimi alan düşük eğitimli ailelerden gelen çocukların dördüncü sınıftaki okuma becerileri aynı özellikte ve bir yıldan az bakım ve eğitim almış çocuklardan çok daha yüksektir (European Commission, 2014). Erken çocukluk bakımı ve eğitiminin etkisi düşük sosyoekonomik gruplarda daha da belirginleşmektedir. Bu yüzden alt gelir gruplarından çocukların kaliteli okul öncesi eğitime erişmesi, hem eğitimde fırsat eşitliğini hem de toplumsal adaleti tesis etmede bulunmaz bir fırsattır.

Erken çocukluk dönemindeki bilişsel (zihinsel), duygusal ve sosyal gelişimler bireyin ileriki dönemlerdeki psikolojik ve toplumsal çıktılarını yakından etkiler. Bu etki çok uzun yıllar sonra bile gözlemlenebilirken bireyin yaşam kalitesini çok farklı şekillerde değiştirebilmektedir. Okul öncesi kaliteli programlara katılmış çocuklar üzerinde yapılan boylamsal çalışmalar bu çocukların diğer çocuklara göre yetişkinlik dönemlerinde daha yüksek zeka seviyesi, eğitim düzeyi, işe girme (Campbell vd., 2002), yükseköğrenim mezuniyeti, geliri, sosyoekonomik seviyesi ve sağlık sigortası teminatı ile daha düşük madde bağımlılığı ve adli sistem girişi sahibi olduklarını göstermiştir (Reynolds vd., 2011). Nobel ödüllü iktisatçı James Heckman'ın (2012) çalışmaları da erken çocukluk döneminde yapılan her bir dolarlık yatırımın uzun vadedeki

toplumsal maliyet ve getirileri göz önünde bulundurarak yedi dolara kadar geri dönüş sağladığını ortaya koymaktadır.

Kağıtçıbaşı'nın (2012) bu alanda yaptığı kuramsal ve uygulamalı araştırmalar da dünyadaki erken çocukluk gelişimi programlarının ve Türkiye'deki erken destek projesinin olumlu çıktılarını gözler önüne sermektedir. Türkiye'deki 22 yıllık bir boylamsal çalışmayla görülmüştür ki, annelere verilen eğitimler ve anne destek programları çocukların akademik ve sosyoekonomik çıktılarına yıllar sonra bile olumlu katkı sağlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012). Erken çağda çocukların bakım ve eğitime yönelik politika ve uygulamalar Türkiye gibi gelişmekte olan genç nüfus sahibi ülkeler için ayrı bir önem arz etmektedir. Temel bir vatandaşlık hakkı olmasının yanı sıra ailelerin ve toplumun gelişimi ve refahı için araştırmalar tarafından desteklenen ampirik çalışmalara dayalı erken çocukluk gelişimi politika ve uygulamalarının belirlenmesi gerekmektedir.

Aile ve toplum

Erken çocukluk bakımı ve eğitiminin çocuk kadar aileye ve daha makro ölçekte topluma doğrudan ve dolaylı etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar daha çok iş-aile dengesi bağlamında incelenmekte olup (Crompton ve Lyonette, 2006; Edlund, 2007; Abendroth ve Dulk, 2011), aslında sadece bu konuya sığdıramayacak kadar geniş bir alanı etkilemektedir. Bu bölümde erken çocukluk bakım ve eğitimlerinin kadının istihdama katılmasını teşvik, yoksulluğun azlatılması ve sosyal içerme, doğurganlığın artırılması gibi üç temel işlevine odaklanılacaktır.

İstihdam ve eşitsizlik

AB'nin 2000'deki Lisbon hedeflerine göre toplam istihdam oranı yüzde 70'e, kadın istihdam oranı ise yüzde 60'a çıkarılması hedeflenmekte idi. 28 AB ülkesinin ortalaması alındığında istihdam oranı 2013 yılında erkek ve kadınlarda toplam yüzde 64,1'e, erkeklerde yüzde 69,4'e, kadınlarda ise yüzde 58,8'e ulaştı (EUROSTAT, 2014b). Her ne kadar son dönemde özellikle kadınlarda önemli istihdam artışı görülse de, kadınların istihdamdaki oranı hala erkeklere göre düşük kalmaktadır. Bu fark genellikle Güney Avrupa ülkelerinde yüksek iken İskandinav grupta oldukça düşüktür. Örneğin 2013'te erkek ve kadın arasındaki istihdam oranı farkı İtalya ve Yunanistan'da yüzde 18,3 iken, bu fark Danimarka'da yüzde 5, İsveç'te ise sadece yüzde 3,8 olmuştur. Kıta Avrupası ülkeleri ise bu iki rejim arasında bir yerde durmaktadır. Yine aynı yılda bu fark Almanya'da yüzde 8,9, Fransa'da ise yüzde 7,5 olmuştur. Refah rejimleri arasındaki farkın temel sebebi ise Güney Avrupa Refah Rejimi'nde genel olarak kadınların istihdama katılmamalarıdır. 2013 yılında kadın istih-

dam oranı İspanya'da yüzde 50,3, İtalya'da 46,5 ve Yunanistan'da yüzde 40,1 olarak gerçekleşmişken, bu oran Almanya'da yüzde 68,8, Danimarka'da yüzde 70 ve İsveç'te yüzde 72,5 olmuştur.

Kadın ve erkek arasındaki istihdam farkının temel sebebi ise farklı toplumlarda değişen ebevenylik görevlerinin etkisidir. Çocuk sahibi erkekler, çocuksuz erkeklere göre daha çok çalışırken, çocuklu kadınlar çocuksuz kadınlara göre daha az çalışmaktadırlar (European Commission, 2009; s. 23). Bu noktada çocuk bakım hizmetlerinin istihdama, özellikle de kadın istihdamına katkısı yadsınamaz. Çocuk bakım hizmetleri yaygınlaştıkça ve ücreti düştükçe, kadın istihdam oranları artmaktadır (Jaumotte, 2003). Frey'in (2007) Macaristan'da yaptığı çalışmaya göre doğum izni alan Macar kadınların yüzde 72'si çalışmaya devam etmek isterken, ankete katılanların yüzde 55'i iş-aile dengesini yakalamakta zorlanacaklarını ve bunun temel sebebinin de yetersiz çocuk bakım hizmetleri olduğunu belirtmişlerdir.

Kadının çocuk bakımında formel destek görememesi istihdama katılmamasını ve dolayısıyla ekonomik olarak sorunlar yaşamasını beraberinde getirmektedir. İstihdamda kadın-erkek eşitsizliği artabilmekte, kadınlar annelik rollerinden ötürü daha kötü pozisyonlarda, düşük ücretlerle çalıştırılabilmekte ve mesleki kariyerlerinde çocuklar engel gibi görülebilmektedir. Bu noktada formel ve yaygın çocuk bakım hizmetleri hem kadınların istihdama katılmalarını teşvik ederken, hem de kadın ve erkek arasındaki toplumsal ekonomik eşitsizliklerin en aza indirilmesini sağlayabilir.

Doğurganlık

Uzun yıllardır devam eden düşük doğurganlık oranları AB ülkelerinin en önemli sorunlarından birisidir. Doğum ve ölüm oranlarındaki hızlı düşüşler nüfusun yaşlanmasını beraberinde getirmektedir. Yaşlanan nüfus ise ekonomik olarak iki temel soruna yol açar. Bunlardan birincisi, genç ve çalışan aktif nüfusun azalmasıyla üretimin düşüp ekonomik yavaşlamanın ortaya çıkmasıdır. Nitekim özellikle son yıllarda ekonomik büyüme yaşlı Avrupa ülkelerinde yeni sanayileşen, görece daha genç nüfus yapısına sahip Asya ve Latin Amerika ülkelerine göre çok daha yavaş seyretmektedir. Ekonomik açıdan ikinci önemli sorun ise, daha çok yaşlı nüfusun talep ettiği sağlık, sosyal hizmetler ve emeklilik gibi harcamaların artarak kamu bütçesine önemli bir yük getirmesidir.

Tablo 3'te 2011 yılındaki toplam doğurganlık oranları ve annenin ilk doğum sırasındaki yaşı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında İskandinav grupta doğurganlık oranları diğer ülkelere göre biraz daha yüksek iken, Güney Avrupa ülkelerinde bu oran en düşüktür. Kıta Avrupası ülkeleri ise kabaca bu iki grubun arasındadır. Doğurganlığın en yüksek olduğu ülke doğumu des-

tekeleyen politikaların uzun yıllardır devam ettiği Fransa'dır. Bu ülkeyi sırasıyla 1,91 ile İsveç, 1,73 ile Danimarka ve 1,72 ile Hollanda izler. En düşük ülkeler ise sırasıyla Portekiz, İspanya ve Yunanistan'dır. Annenin ilk doğumdaki ortalama yaşına bakıldığında AB ülkeleri arasında büyük farklılıklar görünmez iken, Almanya ve Güney Avrupa ülkelerinde ortalama doğum yaşı diğer ülkelere göre biraz daha yüksektir. Almanya'da bu yaş 30, İtalya'da 29,9, İspanya'da 29,7'dir. Ortalama ilk doğumdaki anne yaşı Avusturya (27,6) ve Belçika'da (27,7) biraz daha düşüktür.

Tablo 3 : Seçilmiş AB Ülkelerinde Doğurganlık ve Annenin Doğum Yaşı, 2011

	Toplam Doğurganlık Oranı (%)	Annenin İlk Doğumdaki Ortalama Yaşı
Danimarka	1.73	28.4
Hollanda	1.72	28.9
İsveç	1.91	28.4
Almanya	1.38	30.0
Avusturya	1.44	27.6
Fransa	2.00	28.6
İspanya	1.32	29.7
İtalya	1.42	29.9
Portekiz	1.28	27.9
Yunanistan	1.34	28.8

Kaynak: EUROSTAT, 2014a.

Not: Annenin ilk doğumdaki ortalama yaşı İtalya için 2009 yılıdır.

Doğurganlıktaki düşüş genel olarak kadının istihdama katılımının artması ve yükselen eğitim seviyeleriyle ilişkilidir. Ancak kadın ve aile merkezli iş-aile dengesini kurmaya çalışan sosyal politikalar kadınların çocuk sahibi olarak istihdama katılmasını sağlamaktadır. Tablo 3'te de görüldüğü gibi kadın istihdamının en yüksek olduğu İskandinav ülkelerinde doğurganlık oranları da diğer ülkelere göre yüksek iken, kadın istihdamının en düşük olduğu Güney Avrupa ülkelerinde doğurganlık da görece düşük seyretmektedir. Bu noktada bebek için alınan ücretli anne ve ebeveyn izinlerinin süresi, çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlığı ve çocuk desteği gibi sosyal politikalar doğum oranlarının artmasını olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle çocuk bakım hizmetle-

rinin yaygınlığı ve kalitesi doğurganlığı etkileyen yegâne faktörlerden biridir (Del Boca & Wetzel, 2007). D'Addio ve D'Ercole'nin (2005) 16 AB ülkesi üzerine yaptıkları istatistiksel analize göre ise doğurganlığı artıran dört temel politikadan birisi de okul öncesi çocuk bakım hizmetlerinin erişiminin sağlanmasıdır. Diğer üç politika ise, çocukların bakım masraflarından vergi muafiyeti getirilmesi ve doğrudan destekler, kadınlar için yarı-zamanlı iş imkânlarının artırılması ve son olarak ebeveyn izinlerinin süresinin artırılmasıdır.

Yoksulluk ve Sosyal İçerme

Sosyal içerme AB'nin en çok önem verdiği konuların başında gelmektedir. Bu noktada toplumun dışına itilmiş yoksul, engelli, yaşlı ve azınlıklar gibi dezavantajlı grupları tekrardan topluma kazandırmaya çalışan yeni politikalar üretilmektedir. Bu politikanın merkezindeki gruplardan biri de tek ebeveynli ailelerdir ki, bunların da büyük kısmı kadınlardan oluşmaktadır. Bu kadınlar yoksulluğa karşı en dayanıksız gruplardan birini oluşturur. Eşinden boşanmış veya partneri tarafından terk edilmiş özellikle genç anneler hem çocuğun bakımı hem de ailenin geçimiyle başa çıkmak zorundadırlar. Genelde bu kadınların eğitim seviyesi düşük ve iş tecrübeleri az olduğundan iş bulma olanakları da oldukça kısıtlı kalmaktadır. 2013 yılında AB'de çocuklu yalnız ebeveynlerin yaklaşık yüzde 50'si yoksulluk riskiyle karşı karşıya bulunmakta idi (EUROSTAT, 2014c). Diğer taraftan tek eşin çalıştığı ailelerde çocukların yoksulluğa düşme riski yüzde 25 iken anne babanın çalıştığı ailelerde çocukların yoksulluğa düşme riski sadece yüzde 7'dir (JRSPSI, 2005). Diğer taraftan göçmenlerin çocuk bakım hizmetlerinden faydalanabilmeleri de oldukça önemlidir. Göçmenler hem dil, eğitim, hukuk, gelir gibi yapısal sorunlarla karşılaşırken, hem de farklı dini yaşantı, sosyal değerler gibi kültürel sorunlarla da başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu sorunlar göçmenlerin, çocuklarını kreş ve ana okulu gibi çocuk bakım hizmeti sağlayan kurumlara göçmen olmayanlara göre çok daha az gönderdiklerini göstermektedir. Bunun temel nedenleri ise yüksek bakım ve okul masraflarını karşılayamamaları veya kültürel farklılıklardan ötürü bu bakım ve eğitim kurumlarına güven duymamaları olabilir. Ancak bu da geleneksel olarak çocuk bakımından sorumlu kadınları olumsuz yönde etkilemektedir.

Esping-Andersen'a (2002) göre çocukları yoksulluk riskinden korumanın yegâne yolu kadın ve erkeğin birlikte istihdama katılmasıdır. Bu noktada kaliteli ve yaygın çocuk bakım hizmetinin ucuza sunulması veya devlet tarafından tamamen desteklenmesi hem çocuklu ve yalnız yaşayan kadınların istihdama katılıp yoksulluğa düşme riskini azaltacak, hem de anne babaların iş-aile dengesini kurmalarına yardımcı olacaktır.

Temel Sorunlar ve Politika Önerileri

Saygın bilim insanları tarafından kaleme alınan ve Amerikan Ulusal Akademileri tarafından yayımlanan *Nöronlardan Mahallelere: Erken Çocukluk Gelişiminin Bilimi* (Shonkoff & Phillips, 2000) adlı komite raporunda da birçok politika önerisi sıralanmıştır. Bunlar arasında belki de en önemlisi erken çocukluk dönemi bakım ve eğitim desteklerine devlet ve piyasa tarafından daha çok kaynak ayrılması önerisidir. Bu bağlamda bakım verenler ile okul öncesi öğretmenlerin yeterliliklerinin ve kazançlarının iyileştirilmesi de oldukça önemlidir. Ayrıca tam zamanlı çalışan ailelerin fakirlik tehdidinden kurtarılabilmesi için çocuk bakım ve eğitim masraflarının farklı politika seçenekleriyle devlet tarafından desteklenmesi gerekir.

Tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da da politika önceliği erişilebilir, ekonomik ve kaliteli erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetleri sunulabilmesidir. AB'nin 2002 Barselona zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda üye ülkelerden kadın istihdamını zorlaştıran koşulları ortadan kaldırmaları ve 2010'a kadar okul öncesi eğitime katılımı 3 yaş üstü için yüzde 90'a ve 3 yaş altı için yüzde 33'e çıkarmaları istendi. Bu konudaki gelişmelerinin incelendiği AB raporunda, üye ülkelerin hala bazı eksiklerinin olduğu belirtilmiştir (European Commission, 2009). Özellikle 3 yaş altı grupta Güney Avrupa ülkelerindeki düşük katılım oranları bunu göstermektedir. Çocuk bakım ve eğitimindeki yetersizliklerin yansımaları Güney Avrupa ülkelerinin diğer ülkelere nazaran düşük seyreden kadın istihdamı ve doğurganlıkta görülmektedir. Hem Güney Avrupa rejiminde hem de diğer rejimlerde geliştirilen politikalarda toplumun sosyoekonomik yapısı ile eğitime katılım, cinsiyet eşitliği, doğurganlık ve sosyal içerme gibi politika hedefleri arasında daha dengeli bir uyum oluşturulması gerekmektedir.

TÜSİAD'ın PISA (2012) çalışmasını kullanarak hazırladığı ve Türkiye için önerdiği eğitim reformları arasında da okul öncesi eğitim ilk politika önerisi olarak yer almaktadır. Bu kapsamda "ilk aşamada, ilkokul öncesindeki bir yıl okul öncesi eğitim zorunlu olmalı ve kademeli olarak daha erken yaşlara yaygınlaştırılmalıdır. Reform sürecinde okul öncesi eğitime katılımın görece düşük olduğu bölgelere öncelik verilmeli ayrıca süreci hızlandırmak için özel sektöre teşvik dâhil destekleyici mekanizmalar hayata geçirilmelidir." (Şirin & Vatanartıran, 2014; s. 55-56).

Erken çocukluk bakımı ve eğitiminde katılım ve kaliteyi artırmak için farklı yollar denenebilir. Bu hizmetleri daha yaygın kılmak için bu yollar arasında devlet destekli mahalle kreşleri ve enformel bakıcılık sayılabilir. Türkiye gibi genç nüfusun yüksek, emek piyasasına katılımın ise düşük olduğu ülkelerde ücretsiz mahalle kreşleri, çocuk gelişiminin ve kadınların çalışma hayatına katılmasının desteklenmesi ile çocuk yoksulluğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve

sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ile mücadelede etkili bir yöntem olabilir (Sosyal Politika Forumu, 2009). Çoğunlukla kayıt dışı bakıcılar tarafından verilen ev-temelli bakım ile kardeş, akraba, arkadaş ve komşuların sağladığı denetimsiz hizmetler, sağlanacak devlet desteğiyle hem ihtiyacı giderebilir hem de bu hizmetler kayıt ve denetim altına alınabilir (Özdoğru vd., 2013; Raikes vd., 2005). Erken çocukluk bakımı ve eğitimindeki hizmet kalitesini artırmak için ise ABD'de uygulanan kalite değerlendirme sistemleriyle eğitimci destek programları kullanılabilir. Kalite değerlendirme sistemleri akreditasyon süreçlerine benzer şekilde sisteme katılan bakım-eğitim merkezlerine otellerdeki gibi yıldızlı kalite derecelendirmesi yapmaktadır (Tarrant & Huerta, 2014). Bu yolla hem aileler bilgilendirilirken hem de kamu desteklerinden faydalanırken kaliteye bağlı farklılık oluşturulabilmektedir. Çocuklara bakım ve eğitim veren eğitimcilerin desteklenmesi ise, zorunlu ve düzenli asgari eğitim şartlarının yanı sıra oluşturulacak bölgesel uzman destek ağları (Özdoğru & Widrick, 2011) ya da yerel uzmanların belirli konularda sağlayacağı koçluk ve danışmanlık destekleri aracılığıyla gerçekleştirilebilir (Alkon vd., 2003; Özdoğru & Wulfsohn, 2011).

Sonuç

Bu makalede erken çocukluk bakımı ve eğitimi Esping-Andersen (1990) tarafından geliştirilen refah rejimi kavramsal çerçevesinde EUROSTAT verileri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmaya göre, her ne kadar incelenen ülkelerin hepsi Avrupa Birliği'ne üye olup aynı sosyal ve ekonomik yükümlülükleri yerine getirmek zorunda olsalar da, erken çocukluk bakımı ve eğitimi genellikle refah rejimlerinin kendi özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu noktada İskandinav refah rejiminde daha gelişmiş ve yaygın bir formel erken çocukluk eğitim sistemi mevcut iken, Kıta Avrupası ve Güney Avrupa refah rejimlerinde ise özellikle 0-3 yaş grubu için yaygın bir formel bakım ve eğitim hizmetlerinden söz etmek mümkün değildir. Ancak 3 yaş ile zorunlu eğitime başlama yaşı arasındaki dönemde ülkeler arasındaki farklılık pek kalmamakta ve hemem hemen tüm çocuklar incelenen ülkelerde okul öncesi formel eğitim kurumlarından yararlanmaktadırlar. Bu çerçevede erken çocukluk bakımı ve eğitiminde AB'nin çizdiği sosyal ve ekonomik hedefler tutturulmaya çalışılsa da ülkelerin çocuk eğitimi politikalarında refah rejimlerine bağlı kaldıkları iddia edilebilir. Güney Avrupa ülkelerinde enformel bakım hizmetleri ve özellikle büyük annelerin çocuk bakımı ve eğitimine katkısı yadsınamaz. Bu da aile merkezli bir refah dağıtımına sahip İtalya, Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerde net bir şekilde görülmektedir. İskandinav ve Kıta Avrupası ülkeleri incelendiğinde ise çocuk bakım ve eğitiminde aile ve diğer enformel bakım ve eğitim araçlarının kullanılmadığını, bunun da Esping-Andersen'in

ifadesiyle aileye bağımlılığı en aza indirme (*de-familization*) ile yakından ilgili olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bireylerin iş-aile dengesini yakayabilmeleri açısından önemli bir sosyal politika aracı olan formel bakım ve çocuk hizmetlerinin çocuk ve aile üzerindeki olumlu etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer bir çok konuda olduğu gibi İskandinav ülkeleri kurumsallaşmış refah kurumlarıyla diğer ülkelere göre çok daha ileridedirler. Türkiye benzer toplumsal yapısı ve aile merkezli refah dağıtımıyla zaman zaman Güney Avrupa rejimi içinde değerlendirilir. Avrupa'daki farklı ülke pratiklerinden dersler çıkartıp uzun vadeli eğitim politikalarının nüfus, aile ve ekonomi politikalarıyla bağlantılı olarak ele alınması, Avrupa'nın günümüzde derinden yaşadığı demografik, sosyal ve ekonomik sorunların Türkiye'de de yaşanmaması ve sürdürülebilir eğitim politikalarının geliştirmesi açısından oldukça önemlidir.

Aysan, M.F. ve Özdoğru, A. A. (2015). [Extended Abstract] Comparative analysis of early childhood care and education in Europe. *Turkish Journal of Sociology*, 2015/1, 3/30, 167-194.

EXTENDED ABSTRACT

Comparative Analysis of Early Childhood Care and Education in Europe*

Mehmet Fatih Aysan** & Asil Ali Özdoğru***

Introduction

Educational sociology is a subfield of sociology that scientifically analyses the social processes and social patterns in the education system. Topics of study in educational sociology could be investigated in macro and micro levels. While the macro level study basically investigates the impacts of political, economic, and cultural factors on education services and educational institutions; micro level study analyses the social, economic, and cultural consequences of education on individuals in relation to the level of educational attainment and/or differences in education systems. In his work called *Moral education: A study in the theory and application of the sociology of education*, Emile Durkheim claims moral education is the basis of organic cooperation. The followers of Durkheim have constituted the core of contemporary educational sociology. Human capital, social mobility, inequality, stratification has become an agenda item in academic discussions about educational sociology from a functionalist perspective. Some neo-Marxist thinkers such as Althusser and Gramsci emphasize on the role of education in the construction of capitalism. Recent studies are generally quantitative studies based on empirical data; however it is hard to find an empirical study grounded in a sound theory.

There are studies in education with school-age children or other older age groups, however early childhood care and education, which is a period that spans from birth to school age, has recently become a more important issue thanks to short and long term impacts of education in this period on personal and social development. In the current study, preschool education policies of some selected European Union member states will be comparatively analyzed in the welfare regime conceptual framework. Thus, the study aims to contri-

<> This research was supported by a Marie Curie FP7 Integration Grant within the 7th European Union Framework Programme. The authors thank to editors, anonymous referees, and Hande Atasoy for their valuable comments and contributions.

<> Assistant Professor Dr., İstanbul Şehir University, Department of Sociology, mfaysan@sehir.edu.tr

<> Assistant Professor Dr., Üsküdar University, Department of Psychology, asil.ozdogru@uskudar.edu.tr

bute to studies of both educational sociology and the welfare state. The basic claim of the paper is even if the European Union sets criteria for social policy and education, member states generally offer early care and education programs according to their respective welfare regimes.

In this framework, this paper has basically three parts. In the first part, different characteristics of welfare regimes in Europe and reflections of those characteristics on early care and education services in different European Union states will be discussed. In the second part, importance of early childhood care and education and its outcomes for the child, family, and society will be presented. In the last part, different welfare regimes will be discussed in the light of different policy recommendations.

Childcare and Welfare Regime

Development of social rights and institutionalization of the welfare state should be taken into account in order to compare the child care and education services in Europe and understand the outcomes of those services. The notion of welfare state is used for developed countries which have completed the industrialization and institutionalized the social rights. While welfare state is associated with the concept of nation state, Pierson (2007) argues a strong capitalist economy is essential for a state to become a welfare state. According to Marshall (1950), respectively, development of human rights in 18th century, development of political rights in 19th century, and finally development of social rights in 20th century establish the process of becoming a welfare state.

Welfare state has emerged as an assembly among the state, employer, and employee after the Great Depression era and then Second World War, the period called the golden age of welfare state. In this period, the state took the whole responsibility to solve the economic and social problems and to develop the country as Keynes had anticipated that the other actors such as capital or family could not overcome this destruction (Maurice & Spicker, 1998; p. 22).

Classification of social policies and welfare regimes starts with Titmuss (1974) and continues with Esping-Andersen (1990) with the work titled, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. In this piece of scholarship, Esping-Andersen classifies welfare regimes as Liberal, Corporatist (Conservative or Continental Europe), and Social Democratic (Scandinavian) based on the roles of state, market, and family in the management of social risks. In the Liberal welfare regime, seen in the USA and other Anglo-Saxon states such as Canada and England, the role of market is more important than the role of state for social risks. The intervention is not universal and institutional but rather weak and temporary. The Corporatist regime, on the other hand, mainly aims to preserve the social order. Welfare is determined according to occupations

and social hierarchy. In this regard, it is also called the Conservative welfare regime. In this type, market is relatively less important compared to the state. Social democratic welfare regime, seen in Scandinavian countries, aims universal social rights and equality. Market and family roles for social risks are minimized by the state. Welfare, mainly provided by the state, is universal, institutional, and permanent.

The classification in general and Esping-Andersen specifically are criticized for being too eurocentric and ignoring other regions like Latin America, Far East Asia, Middle East, and even Eastern Europe. This Eurocentric view has two reasons. Esping-Andersen believes welfare state is the most developed version of the modern nation state notion, which is unique to the industrialized states. Additionally, since researchers make use of the data available from EU and OECD, member states are more likely to be involved in comparative studies. Even though Leibfried (1992), Ferrera (1996), Trifiletti (1999), Gough (2000), Aysan (2012; 2013) focus on Southern Europe (Mediterranean) type of welfare state, which is characterized with active role of family and non-governmental organizations in welfare distribution (Aysan, 2012; 2013), this paper will use just the three type classification because of the selected sample of EU member states.

In addition to the basic care provided during the first years of life after birth, different individuals and institutions other than the family may provide early childhood care and education, which can take place as a formal or informal education. Cultural characteristics and social policies of the societies determine the degree to which formal and informal services are used to provide early childhood care and education. Early care and education models can be center-based (day care center, kindergarten etc.) or care could be provided at children's home. Center-based care and education services, including the home-based care, are subjected to registration and regulation. In the care provided at children's home, a family member, relative, friend, or neighbor can provide care and informal education. Child care and education services and programs show differences in different states depending on the level of development and social values. These differences are seen in the cost, availability, and process of care and education. Availability of formal care and education services varies across different welfare regimes between different stages of early childhood. Social Democratic Welfare states are relatively better in providing formal child care services compared to other regimes. Formal child care is more established in Social Democratic Regimes for the 0-3 age group, but there is not a significant difference between regimes for the age group between 4 and age of compulsory education (it might be 6 or 7). It is important to examine the informal care and education in order to understand the availa-

bility and accessibility of the social services. Care at children's home is more common in South Europe welfare regimes. For instance, while caring of a child by her grandmother is a common case for the Mediterranean welfare states, it is not very common to see it in some of the Social Democratic and Corporatist regimes.

The Impact of Early Childhood Care and Education on Child and Family

A high quality early care and education has positive effects on children's physical, cognitive, and socio-emotional development. This contribution becomes more salient especially for the children coming from disadvantaged families (Shonkoff, 2011). Early education also provides positive outcomes for language development (Campbell et al., 2002) and later achievement in mathematics (OECD, 2013). Studies show attending preschool even contributes to future life outcomes (European Commission, 2014). Since the contribution is more salient for children coming from low socioeconomic backgrounds, preschool care and education is a huge opportunity to eliminate the educational inequality. Cognitive, emotional, and social development of children in early life periods is closely related to positive psychological and societal outcomes in the future. Longitudinal studies demonstrate children attending qualified preschool programs have higher level of intelligence, educational attainment, employment, university graduation, income, and socioeconomic status.

Along with the positive outcomes of early childhood care on child him/herself, it also has direct and indirect influences on family and society. This influence is generally discussed within the context of work-family balance but here, three dimensions of the contributions of early childcare services will be discussed. These are promoting women's employment, decreasing poverty and social inclusion, and increasing fertility.

Even though rates of female employment have been increasing lately, women's employment has always remained under the men's employment ratio. This difference between men and women dramatically increase when going from Social Democratic welfare regime to Southern Europe. Continental Europe is somewhere between those two. Basic reason for the employment difference between men and women is the different impacts of parental tasks in different societies. Women with children are involved in workforce less than men and women without children. In this regard, child care services gain a special importance for women's involvement in the workforce. As child care becomes more available and costs decrease, women can take part in the workforce and do not suffer from financial problems. Moreover, position and

income inequalities in work places could be reduced through the childcare services.

Low fertility ratios have been one of the most important problems for European countries. Aging population resulting from low fertility ratios both decreases the production activities and causes an economic burden on working younger population. Social Democratic Scandinavian states have the highest fertility ratio and Southern European states have the lowest ratio in Europe. The decrease in fertility in South Europe is associated with the increase in women's education level and involvement in the workforce. On the other hand, it also shows the insufficiency of childcare services. Especially, availability and quality of child care services are some of the most important factors influencing fertility (Del Boca & Wetzels, 2007).

Another important dimensions for childcare services is the reduction of poverty and promotion of social inclusion. In this sense, new policies are developed to reintroduce disadvantaged groups in society such as the old, the poor, and ethnic minorities to the society. Single parents are one of the main target groups for social inclusion and poverty reduction. Single parents are generally young women who are less educated and less experienced. It is hard to find a job for those young single mothers. Families with only one bread winner are also at risk of poverty. The situation is similar for immigrants in Europe as well. In general, only one parent works in those families. Besides, those families might not want to send their children to early education programs due to high costs or cultural and religious differences.

Challenges and Policy Recommendations

Allocating more resources for child care and education is a common approach in all countries. There are several policy recommendations in the committee report called *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development* (Shonkoff & Phillips, 2000). According to the report, early child care should be more accessible in terms of costs and service options as well as the working conditions of caregivers and teachers should be improved. Policies developed in different welfare regimes should keep a balance between the socioeconomic structure and policy targets of the societies such as participation in education, gender equality, fertility, and social inclusion. Early education appears as the first policy recommendation in the report presented by TUSIAD for Turkey's educational reforms. In order to make early education more available, there can be neighborhood childcare centers and informal caregivers supported by the government. In order to increase the quality of preschool care, different regulation and quality control mechanisms can be developed.

This paper analyses early care and education by using the EUROSTAT data from a conceptual framework of welfare state developed by Esping-Andersen. As each welfare regime applies its own characteristics to the early education policies, participation levels in early education for 0-3 age group is highest in Social Democratic regimes but not in Continental Europe and Southern Europe. On the other hand, participation in education for the age group between 4 and the start of compulsory education, there is not a significant difference across different regimes. Informal education is very hard to see in Scandinavian regime because of the *de-familization* process. Development of social policies should consider the positive effects of formal care and education on both children and families and the establishment of a work-family balance.

Keywords: Early Childhood Care and Education, Family, Social Policy, Welfare Regime, Europe

Kaynakça | References

Abendroth, A. K., & Den Dulk, L. (2011). Support for the work-life balance in Europe: The impact of state, workplace and family support on work-life balance satisfaction. *Work, Employment & Society*, 25(2), 234-256.

Alkon, A., Ramler, M., & MacLennan, K. (2003). Evaluation of Mental Health Consultation in Child Care Centers. *Early Childhood Education Journal*, 31(2), 91-99.

Aysan, M. F. (2012). Küreselleşme, "Kriz" ve Refah Devleti. N. Ardıç ve S. Özcan (Ed.), *Küresel Dönüşümler: Küreselleşme, Zihniyet, Siyaset* içinde (107-128). İstanbul: Küre.

Aysan, M. F. (2013). Reforms and Challenges: The Turkish Pension Regime Revisited. *Emerging Markets Finance and Trade*, 49(S:5), 148-162.

Briggs, A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology*, 2(2), 221-258.

Bütün, M. (2010). *Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden çocuk bakım hizmetleri: Farklı ülke uygulamaları*. Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Campbell, J., Ramey, C. T., Pungello, E. P., Sparling, J., & Miller-Johnson, S. (2002). Early childhood education: Young adult outcomes from the Abecedarian Project. *Applied Developmental Science*, 6, 42-57.

Castles, F. G., & Mitchell, D. (1993). Worlds of welfare and families of nations. F. G. Castles (Ed.), *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies* içinde (s. 93-128). Aldershot: Dartmouth Publishing Company.

Crompton, R., & Lyonette, C. (2006). Work-Life Balance in Europe. *Acta Sociologica*, 49(4), 379-93.

D'Addio, A., & D'Ercole, M. (2005). Trends and determinants of fertility rates in OECD countries: The role of policies. *OECD Social Employment and Migration Working Papers*, No 27. OECD, Paris.

Del Boca, D., & Wetzels, C. (2007). *Social Policies, Labour Markets and Motherhood: A Comparative Analysis of European Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.

Durkheim, E. (1961). *Moral Education: A Study in The Theory and Application of the Sociology of Education*. Freepress of Glencoe.

Edlund, J. (2007). The Work-Family time squeeze: Conflicting demands of paid and unpaid work among working couples in 29 countries. *International Journal of Comparative Sociology*, 48(6), 451-480.

Ergün, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Ocak Yayıncılık.

Eryurt, M. A., Canpolat, Ş. B., & Koç, İ. (2013). Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler, *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), 129-156.

Esping-Andersen, G. (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.

Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (2002). A child-centred social investment strategy. G. Esping-Andersen and D. Gallie (Ed.), *Why We Need A New Welfare State* içinde (26-67). Oxford: Oxford University Press.

European Commission (2009). *The Provision of Childcare Services: A Comparative Review of 30 European Countries*. Luxembourg.

European Commission (2014). *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe. 2014 Edition. Eurydice and Eurostat Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eurypedia (2015). Netherlands: Organisation of Early Childhood Education and Care. 18 Mart 2015. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Netherlands:Organisation_of_Early_Childhood_Education_and_Care

EUROSTAT (2009). *Reconciliation between work, private and family life in the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

EUROSTAT (2014a). *European Union Statistics on Income and Living Conditions*. 03 Ağustos 2014. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

EUROSTAT (2014b). *Employment Statistics*. 06 Ağustos 2014.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Employment_statistics#Employment_rates_by_sex.2C_age_and_educational_attainment

EUROSTAT (2014c). *People At Risk Of Poverty Or Social Exclusion By Income Quintile and Household Type*, Eurostat online data code (ilc_peps03). 08 Ağustos 2014.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion

Ferrera, M. (1996). The southern model of welfare in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17–37.

Frey, M. (2007). *Possibilities of and barriers to the employment of women on child care leave and inactive for family reasons*. 10 Eylül 2014,

http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Seminars/2007/2007_maria_frey.pdf

Gough, I. (2000). *Global Capital, Human Needs and Social Policies*. New York: Palgrave.

Hallinan, M. T. (2011). Frontiers in sociology of education. M. T. Hallinan (ed.) *Frontiers in Sociology and Social Research*. Dordrecht, the Netherlands: Springer.

Heckman, J. (2012). *Invest in early childhood development: Reduce deficits, strengthen the economy*. 12 Şubat 2013,

http://www.heckmanequation.org/download.php?file=121410_HeckmanIllinoisDeficitPieceFINAL_1.pdf

Jaumotte, F. (2003). Female labour force participation: past trends and main determinants in OECD countries. OECD, Paris.

Kağıtçabaşı, Ç. (2012). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. (3. Bs.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Leibfried, S. (1992). Towards a European welfare state? On integrating poverty regimes into the European community. Z. Ferge ve J. E. Kolberg (Ed.), *Social Policy in a Changing Europe* içinde (s. 245–279). Frankfurt am Main: Campus Verlag.

Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge: Cambridge University Press.

Micozkadıoğlu, İ., ve Berument, S. K. (2003). Okul öncesi kurumların kalitesinin çocukların sosyal yeterliğine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18, 79-93.

Mullard, M., & Spicker, P. (1998). *Social Policy in a Changing Society*. London: Routledge.

Myles, J., & Pierson P. (2001). The comparative political economy of pension reform. P. Pierson (Ed.), *The New Politics of the Welfare State* içinde (s. 305-333). Oxford: Oxford University Press.

OECD (2013). *Strong Performers and Successful Reformers in Education Lessons from PISA for the United States*. 02 Eylül 2014.

<http://www.oecd.org/pisa/46623978.pdf>

OECD (2014a). Education at a Glance: Netherlands Country Note. 18 Mart 2015. <http://www.oecd.org/edu/Netherlands-EAG2014-Country-Note.pdf>

OECD (2014b). *PISA 2012 Results in Focus What 15-Year-Olds Know And What They Can Do With What They Know*. 09 Eylül 2014. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>

Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayınları.

Özdoğru, A. A., & Wulfsohn, S. (2011). *Social-Emotional Consultation in Infant and Toddler Child Care Programs: Final evaluation report*. Albany, NY: Early Care & Learning Council.

Özdoğru, A. A., & Widrick, R. (2011). *New York State Infant and Toddler Resource Network 2011 Evaluation Report*. Albany, NY: Early Care & Learning Council. 5 Ağustos 2014. http://www.earlycareandlearning.org/programs/infant-toddler/documents/FinalEvaluationReport_FINAL_REV.pdf

Özdoğru, A. A., Widrick R., & Shapiro, J. K. (2013). *Legally-Exempt Child Care: What does it mean in New York State?* Albany, NY: Early Care & Learning Council.

Pierson, C. (2007). *Beyond the Welfare State? The New Political Economy of Welfare*, The Pennsylvania State University Press.

Raikes, H. A., Raikes, H. H., & Wilcox, B. (2005). Regulation, subsidy receipt and provider characteristics: What predicts quality in child care homes? *Early Childhood Research Quarterly*, 20(2), 164–184.

Reynolds, A. J., Temple, J. A., Ou, S.-R., Arteaga, I. A., & White, B. A. B. (2011). School-based early childhood education and age-28 well-being: Effects by timing, dosage, and subgroups. *Science*, 333(6040), 360-364.

Saha, L. (2008). Sociology of Education. T. L. Good (Ed.), *21st Century Education: A Reference Handbook* içinde (299-307). Tuscon, USA: Sage Publications.

Shonkoff, J. P. (2011). Protecting brains, not simply stimulating minds. *Science*, 333, 982-983.

Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. National Academies Press. 10 Ağustos 2014. <http://www.nap.edu/catalog/9824.html>

Sosyal Politika Forumu (Mart, 2009). *Türkiye'de Çocuk Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Öneri: Mahalle Kreşleri*. 02 Ağustos 2014.

<http://www.spf.boun.edu.tr/docs/MAHALLE%20KRESLERI%20-%20ARASTIRMA%20RAPORU.pdf>

Şirin, S. & Vatanartıran, S. (2014). *PISA 2012 değerlendirmesi: Türkiye için veriye dayalı eğitim reformu önerileri*. Yayın No: TÜSİAD-T/2014-02/549. 08 Ağustos 2014.

http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/TUSIAD-pisa-rapor-BASKI.pdf

Tarrant, K., & Huerta, L.A. (2014). Substantive or symbolic stars: Quality rating and improvement systems through a new institutional lens. *Early Childhood Research Quarterly*, 30(B), 327-338.

Tezcan, M. (2012). *Eğitim Sosyolojisi*. (14. Bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Titmuss, R. (1974). *Social Policy: An Introduction*. London: George Allen & Unwin LTD.

Trifiletti, R. (1999). Southern European welfare regimes and the worsening position of women. *Journal of European Social Policy*, 9(1), 49-64.